

Отримано: 11 червня 2026 р.

Прорецензовано: 18 червня 2026 р.

Прийнято до друку: 23 червня 2026 р.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1326-327X>Email: yaroslav.misiuk@oa.edu.uaEmail: yuliia.kratiuk@oa.edu.uaDOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30\(98\)-48-51](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30(98)-48-51)

Місюк Я. М., Кратюк Ю. К. Мовні реалії як відображення культурної ідентичності у сучасній британській літературі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. Вип. 30(98). С. 48–51.

УДК: 811.111'373.45:82-3

Місюк Ярослав Миколайович,
викладач кафедри мовної медіації,
Національний університет «Острозька академія»
Кратюк Юлія Казимирівна,
старший викладач кафедри мовної медіації,
Національний університет «Острозька академія»

МОВНІ РЕАЛІЇ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті досліджено мовні реалії з погляду функціональної лінгвістики, зокрема функціонування реалій як відображення культурної ідентичності в сучасній британській літературі. У статті окреслено співвідношення реалії з такими близькими поняттями, як локалізм, лакуна, варваризм, екзотизм, безеквівалентна лексика; за допомогою методу компонентного аналізу визначено семантичні особливості англійських мовних реалій в текстах сучасної британської літератури, проведено текстувальний аналіз мовних реалій та їхнє культурне навантаження у творах сучасної британської літератури, що висвітлює сучасні трансформації ідентичності.

Автори приходять до висновку, що найчастіше зустрічається у творах сучасної британської літератури етнографічні реалії, тобто ті, які пов'язані з повсякденним життям англійців і найбільш наближені до побуту. У них входять реалії відпочинку та проведення часу, назви одягу, реалії мовного етикету, назви їжі і напоїв, побутові реалії, звичаї та традиції, свята. Дослідження підкреслює трансформаційну здатність літератури зберігати традиційні цінності, одночасно сприяючи інноваційним культурним наративам в умовах глобалізації та цифрової комунікації.

Ключові слова: мовна реалія, культурна ідентичність, сучасна британська література, мовна картина світу, особливості перекладу.

Yaroslav Misiuk,
Lecturer at the Department of Language Mediation,
The National University of Ostroh Academy
Yuliia Kratiuk,
Senior Lecturer at the Department of Language Mediation,
The National University of Ostroh Academy

LANGUAGE REALITIES AS A REFLECTION OF CULTURAL IDENTITY IN CONTEMPORARY BRITISH LITERATURE

The word, as the basic unit of language that reflects the connection between language, thought and extra-linguistic reality, possesses linguistic meaning and is at the same time a manifestation of the culture in question. The aim of this study is to examine linguistic realities from the perspective of functional linguistics, specifically the functioning of realities as a reflection of cultural identity in contemporary British literature. The article outlines the relationship between linguistic realities and closely related concepts such as localism, lacuna, barbarism, exoticism and non-equivalent vocabulary; using the method of component analysis, the semantic features of English linguistic realia in texts of contemporary British literature are identified, and a textual analysis of linguistic realia and their cultural significance in works of contemporary British literature is conducted, highlighting contemporary transformations of identity.

The article presents a view of cultural realia as a linguistic phenomenon, many of which fall into the category of non-equivalent, i.e. untranslatable, vocabulary. The study employs a mixed methodological approach, integrating corpus analysis with textual and linguistic research to determine the role of linguistic realities through which literature embodies and shapes cultural identity. It has been established that linguistic realities require a special approach to translation. Techniques of analogical translation include explanations or descriptions, which are used in cases where a concept that cannot be conveyed through transcription must be rendered descriptively. Hyponymic translation of a linguistic reality involves translating it using a linguistic unit with a broader meaning. Replacing a linguistic reality with another reality of the target language is a translation method used very rarely, as it leads to the replacement of the original's flavour with that of the target language, which is highly undesirable.

The authors conclude that the most common linguistic realities in works of contemporary British literature are ethnographic realities, i.e. those associated with the everyday life of the English and closest to their way of life. These include aspects of leisure and pastimes, names of clothing, linguistic etiquette, names of food and drink, everyday life, customs and traditions, and festivals. The study highlights literature's transformative capacity to preserve traditional values whilst simultaneously fostering innovative cultural narratives in the context of globalisation and digital communication.

Keywords: linguistic reality, cultural identity, modern British literature, linguistic picture of the world, features of translation.

Постановка проблеми. Мовна картина світу кожного народу чи національності кодується у внутрішній формі слів, фразеології та мовних реаліях. Мова є фундаментальним аспектом людської культури і відіграє вирішальну роль у формуванні індивідуальної та колективної ідентичності. Вона є не лише засобом комунікації, а й носієм історії, традицій, цінностей та світогляду. Більше того, мова визначає соціальну приналежність, впливає на сприйняття себе та інших і слугує засобом збереження культури, тобто мова є носієм культури, колективної пам'яті та історичного досвіду. Гнучкість та

кумулятивний характер мовної системи дозволяють мові запозичувати культурно марковану лексику з «іншої» мови. Такі процеси зумовлені тим, що будь-яка мова існує в тісному зв'язку з середовищем – народом.

Однак втрата мови через глобалізацію, колонізацію та соціальний тиск становить серйозну загрозу для культурного розмаїття. Хоча домінуючі мови сприяють глобальній комунікації, необхідно докладати зусиль для захисту та просування мовного розмаїття. Завдяки освіті, змінам у політиці та залученню громади суспільства можуть забезпечити, щоб мова залишалася живою і невід'ємною частиною культурної ідентичності. Сьогодні вчені лінгвісти і культурологи особливу увагу приділяють дослідженню національно-культурної специфіки при описі мовних концептів. Це дослідження використовує змішаний методологічний підхід, інтегруючи корпусний аналіз з текстовими та власне лінгвістичними дослідженнями для визначення ролі мовних реалій, за допомогою яких література втілює та формує культурну ідентичність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українській компаративістиці робилися спроби аналізувати способи перекладу реалій з англійської мови в текстах англійської художньої літератури, зокрема описувалися особливості перекладу реалій у романі «Трое в човні, крім собаки» Дж. К. Джерома, в романі Ч. Діккенса «Домбі та син» та інші. Українська дослідниця О. Давидова присвятила свої праці соціолінгвістичному аспекту функціонування лінгвокультурних реалій в англійській художній літературі та їх відтворення українською мовою [1]. О. Калита у своїй монографії вивчала національно марковані засоби іронії в малій прозі кінця XX – початку XXI століття [2]. Лондонський текст англійської літератури першої третини XX століття досліджено в дисертації О. Павлової [3]. Статті Н. Цинтар присвячені дослідженню гендерного аспекту категорія емотивності в англійській художній літературі XIX та XXI століття. Як бачимо, українські вчені присвятили низку своїх інтердисциплінарних досліджень вивченню різних мовознавчих і літературознавчих категорій в британській літературі.

Теоретичні засади розуміння літератури як культурного дзеркала ґрунтуються на різноманітних підходах, що досліджують, як тексти водночас відображають і формують культурні ідентичності. Ці праці підкреслюють подвійну функцію літератури – не лише як сховища традиційних цінностей, а й як динамічного середовища для переосмислення цих самих цінностей. Дж. Дайчес розвиває цю дискусію, підкреслюючи, як літературні тексти трансформують культурні уявлення [5]. Сучасні наукові дослідження розширили ці фундаментальні ідеї, досліджуючи нюанси, за допомогою яких література обговорює культурну ідентичність у глобалізованому контексті. Л. Фіш та П. Джайлз заглиблюються в соціокультурні і психолінгвістичні виміри літературної репрезентації, розкриваючи, як література функціонує як рефлексивний інструмент, що уособлює мінливу культурну динаміку [6; 7]. Однак, питання мовних реалій та їхня репрезентація мовної картини світу британців досліджено меншою мірою, що й зумовило вибір нашої теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у дослідженні мовних реалій з погляду функціональної лінгвістики, зокрема функціонування реалій як відображення культурної ідентичності в сучасній британській літературі. Для досягнення поставленої мети було поставлено такі завдання: вивчити співвідношення реалій з такими близькими поняттями, як *локалізм*, *лакуна*, *варваризм*, *екзотизм*, *безеквівалентна лексика*; за допомогою методу компонентного аналізу визначити семантичні особливості англійських мовних реалій в текстах сучасної британської літератури. У цьому дослідженні застосовується міждисциплінарний підхід для вивчення ролі літератури як культурного дзеркала у формуванні та відображенні англійської культурної ідентичності. Дослідження передбачає детальний текстуальний аналіз мовних реалій та їхнє культурне навантаження у творах сучасної британської літератури, що висвітлює сучасні трансформації ідентичності.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці під поняттям «мовні реалії» мають на увазі слова і словосполучення, які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу і чужі іншому, будучи носіями національного або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників в інших мовах, тобто еквівалентів [8]. Через наявність мовних реалій найбільш наочно проявляється близькість між мовами та культурою, оскільки поява нових реалій у матеріальному житті та духовному житті суспільства веде до їх появи у мові. Відмінною рисою мовної реалії є характер її предметного змісту, тісний зв'язок предмета, що позначається реалією, поняття, явища з народом, країною, з одного боку, і історичним відрізком часу з іншого. Мовні реалії викликають великі труднощі у перекладачів, що, своєю чергою, викликає велике зацікавлення цією проблемою. Щоразу перед перекладачем постає найскладніше завдання: зануритися в іншомовне середовище і максимально відтворити його мовою перекладу, зберігши зміст оригіналу. При цьому головним завданням перекладача є збереження адекватного та повноцінного тексту з урахуванням особливостей стилю, лексики, граматики мови перекладу. Важливо зазначити, що мовні реалії потребують введення засобів осмислення: реалії можна виділити в тексті за допомогою курсиву, лапок, жирного шрифту або підібрати реалії її нейтрального синоніма; пояснити в тексті при використанні дужок, ком або тире; зробити пояснення у виносці внизу сторінки, забезпечити тлумачення реалії у коментарях чи кінці книги.

Крім того, в науковому обігу функціонують терміни «безеквівалентна лексика», «екзотична лексика» або «екзотизм», «варваризм», «локалізм», «прогалини», або «лакуни». Термін «безеквівалентна лексика» зустрічається у багатьох авторів, які трактують його як синонім до поняття «мовні реалії», тобто як слова, які відсутні в іншій культурі та іншій мові, або як неперекладні іншою мовою слова. Поняття безеквівалентної лексики є найширшим за змістом. Реалії входять у рамки безеквівалентної лексики як самостійне коло слів, проте реалія відрізняється від безеквівалентної лексики, оскільки слово може бути реалією відносно всіх або більшості мов, а безеквівалентним переважно в рамках цієї пари мов.

Уживання локалізму обмежується певним регіоном, локалізм стоїть в одному ряду з таким словом, як екзотизм, який концентрує в собі національний та/або історичний колорит. Поняття «лакуна» вживаються стосовно випадків, коли ситуації, звичайні для культури одного народу, не спостерігаються в іншій культурі [8]. Варваризми абсолютно відрізняються від мовних реалій, адже це іноземні слова, висловлювання, які не остаточно освоєні мовою перекладу, найчастіше у зв'язку з труднощами граматичного освоєння. Зазвичай варваризми використовуються в описах чужоземних звичаїв, побуту, звичаїв, до створення місцевого колориту. Мовні реалії, на відміну від варваризмів, можуть бути споконвічно запозиченими словами, тобто мовна реалія може бути варваризмом, а може не бути ним. Екзотизмами називають «слова та висловлювання, запозичені з інших, часто маловідомих, мов і вживані для надання мовлення особливого (місцевого) колориту» [6, с. 94].

Мовні реалії вимагають особливого підходу до перекладу. До прийомів уподібнювального перекладу відносяться пояснення або опис, що вживаються у випадках, коли поняття, що не передається транскрипцією, доводиться передавати

описово. При контекстуальному, або нульовому, перекладі в тексті перекладу немає жодних відповідностей самого слова, що перекладається, сам спосіб полягає в заміні словникової відповідності при перекладі логічно пов'язаним з ним. Гіпотетичний переклад мовної реальності передбачає переклад мовною одиницею, що має ширше значення. Заміна мовної реальності іншою реальною мовою перекладу як способу перекладу застосовується дуже рідко, оскільки призводить до підміни колориту першообразу колоритом мови перекладу, що вкрай небажано. У лінгвістиці до реальностей також відносять фразеологізми стійкі вирази, до основних способів перекладу яких можна віднести два: використання абсолютного еквівалента та використання еквівалента з максимально близьким планом змісту (заміна реальності вихідної мови реальною мовою перекладу).

За допомогою методу суцільної вибірки всі виявлені нами мовні реальності у творах сучасної британської літератури було на шість груп:

I. Побутові реальності. У цій групі зосереджені такі підгрупи реальностей:

1. Житло та його частини. Наприклад, "Harry sat at the scrubbed wooden table in *the kitchen*, watching Aunt Petunia bustle about while Dudley shouted from the *hallway* upstairs" (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Philosopher's Stone*); "The small *living room* was crowded with mismatched chairs, and a narrow corridor led from it to the back of the house" (Zadie Smith, *White Teeth*); "Henry walked slowly through the quiet *hallway*, pausing at the *bedroom window* to look out over the pale morning light of London" (Ian McEwan, *Saturday*).

2. Страви, національна кухня, напої: lunch (ленч/сніданок), a gin and a gingerbeer (джин з імбирним лимонадом); brandy (коньяк); whiskey (віскі) тощо. Наприклад, "Mrs Weasley poured everyone a steaming cup of tea and placed a plate of *buttered toast* in the middle of the table" (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*); "He ordered *fish and chips* from the small takeaway and washed it down with a pint of beer" (Nick Hornby, *About a Boy*); "Bridget curled up on the sofa with a large glass of *white wine* and a bowl of *cornflakes*, wondering why everything in her life felt so chaotic" (Helen Fielding, *Bridget Jones's Diary*).

3. Грошові одиниці та одиниці виміру: pound (фунт стерлінгів); a mile (миля): "Rob opened his wallet and counted *the pounds* carefully, realizing that nearly twenty pounds had disappeared on records" (Nick Hornby, *High Fidelity*); "They walked for several *miles* across the quiet fields, the wind moving softly through the tall grass" (Kazuo Ishiguro, *Never Let Me Go*); "Dexter checked his pockets again and found only a few *pounds* and some loose *pence*, not nearly enough for the evening" (David Nicholls, *One Day*).

4. Звертання до осіб, прийнятне в мовному етикеті: Miss (міс); Mrs (місіс); ladies and gentlemen (леді та джентльмени); Ma'am (мом); My dear (моя дороженька); sir (сер); My dear young lady (моя мила панночка); gentlemen (пани); My dear girl (голубко). Наприклад, "'Yes, *sir*, I understand,' Robbie replied quietly, lowering his eyes before the older *gentleman*" (Ian McEwan, *Atonement*); "'Thank you, Professor,' Hermione said quickly, glancing nervously toward *the Headmaster*" (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Chamber of Secrets*); "'Very good, *Mr Stevens*,' said the *lord*, addressing the butler with calm authority" (Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day*).

II. Реальності ландшафтного різноманіття та географічного розташування. Наприклад, "Beyond the house stretched the green English *countryside*, dotted with quiet farms and distant *hills*" (Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day*); "A cold wind blew across the dark water of *the River Thames*, carrying the distant noise of *London*" (Neil Gaiman, *Neverwhere*); "The road twisted through shadowy *woods*, until the sea suddenly appeared beyond the white *cliffs*" (Daphne du Maurier, *Rebecca*).

III. Реальності державно-адміністративного устрою та суспільного життя. У цій групі виокремились такі підгрупи мовних реальностей:

1. Адміністративні одиниці і державні інститути: "The investigation had attracted the attention of *Scotland Yard* and several officers from *the Metropolitan Police*" (Robert Galbraith, *The Cuckoo's Calling*); "Soon the matter would be handled directly by *Scotland Yard*, rather than the local police station" (Robert Galbraith, *The Silkworm*); "Reporters waited outside the building of *Parliament*, hoping for a statement from *the Prime Minister*" (Ian McEwan, *Saturday*).

2. Основні військові та поліцейські підрозділи та чини: an ex-C. I. D. Map (колишній чиновник відділу з розслідування кримінальних справ Скотланд Ярду); the ex-Scotland Yard man (відставний поліцейський); the A. C. Assistant Commissioner at Scotland Yard (помічник комісара Скотланд Ярду). Наприклад, "*Commander Dalglish* stood silently in the doorway while the officers from Scotland Yard searched the study" (P. D. James, *The Murder Room*); "*The detective inspector* spoke briefly with the officers before contacting Scotland Yard" (Robert Galbraith, *The Cuckoo's Calling*).

3. Громадські організації: "Members of *the Order of the Phoenix* gathered quietly in the dark *headquarters*" (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Order of the Phoenix*); "Representatives of *the Ministry of Magic* and *the Department of Magical Games and Sports* were already present" (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Goblet of Fire*); "Volunteers from *the charity organisation* worked late in the small *community centre*" (Zadie Smith, *White Teeth*).

4. Громадянські посади та професії, титули: the master of the Fishing Trawler (капітан рибальського судна), a butler (дворецький) та інші. Наприклад,

IV. Ономастичні реальності. Представлені такими підгрупами реальностей, як:

1. Антропоніми: "*Bridget Jones* stared at *Daniel Cleaver* across the office" (Helen Fielding, *Bridget Jones's Diary*); "*Archie Jones* wondered what *Samad Iqbal* would say about the whole situation" (Zadie Smith, *White Teeth*).

2. Топоніми: "Richard lived in a small flat in London, not far from *Earl's Court*" (Neil Gaiman, *Neverwhere*); "From the window he could see the traffic moving along *Tottenham Court Road*" (Ian McEwan, *Saturday*); "They travelled slowly through the quiet countryside of *Devon*" (Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day*).

3. Назви вокзалів, вулиць, готелів, громадських організацій тощо: Paddington (Паддінгтонський вокзал); Harley Street (Харлі стріт); London and Commercial (Лондонський комерційний банк) тощо. Наприклад, "They hurried through *King's Cross Station* toward platform Nine and Three-Quarters" (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Philosopher's Stone*); "They agreed to meet near Baker Street before walking to *Paddington Station*" (Neil Gaiman, *Neverwhere*); "The taxi turned into *Oxford Street*, crowded with late-night shoppers" (Helen Fielding, *Bridget Jones's Diary*).

V. Національні реальності. До них можна віднести такі істинно національні англійські риси характеру, як стриманість, пристрасть до пари, любов до чаювання, прихильність до усталеного порядку речей. Англійців з дитинства привчають не виявляти сильних емоцій і вчитися зберігати спокій у будь-яких обставинах ("They paused for afternoon tea, discussing everything

with typical British politeness” (Julian Barnes, *England, England*); “Stevens believed strongly in dignity and the quiet restraint expected of a proper English butler” (Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day*); “They drank their tea slowly, maintaining that calm British reserve even in difficult moments” (Nick Hornby, *About a Boy*).

VI. Фразеологізми (національно марковані). Фразеологізм *not my cup of tea* означає «це не в моєму смаку» і походить із традиційної британської культури чаювання, наприклад, “It’s really *not my cup of tea*,” Rob admitted, though he tried to look interested while the others talked about the new record” (Nick Hornby, *High Fidelity*); “Quidditch *isn’t exactly my cup of tea*,” said Hermione, “but I suppose I can watch.”” (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Philosopher’s Stone*).

Фразеологізм британської розмовної іронії *go pear-shaped* означає «піти зовсім не за планом» і йому складно знайти відповідник в сучасній українській мові (“The whole evening had gone pear-shaped, and Rob knew nothing would rescue it now” (Nick Hornby, *High Fidelity*); “The plan had completely gone pear-shaped, but nobody wanted to admit it aloud” (Ian McEwan, *Saturday*).

Фразеологізм *keep a stiff upper lip* означає «зберігати незворушність», що є однією з найвідоміших британських культурних норм і безпосередньо пов’язаний із традиційною британською моделлю поведінки (“Rob thought he might *keep a stiff upper lip*, though the situation felt hopeless” (Nick Hornby, *High Fidelity*); “Stevens believed a gentleman must always *keep a stiff upper lip*, whatever the circumstances” (Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day*).

Висновки. Аналіз прикладів сучасної британської літератури показав, що популярними є ономастичні реалії, національні реалії і фразеологізми. Практично всі способи перекладу мовних реалій можна віднести до загальноновживаних, однак завжди потрібно враховувати пов’язані з ними обмеження. Результати дослідження показують, що літературні твори як фіксують зміни в культурних переконаннях, так і активно впливають на колективну пам’ять та ідентичність. Дослідження підкреслює трансформаційну здатність літератури зберігати традиційні цінності, одночасно сприяючи інноваційним культурним наративам в умовах глобалізації та цифрової комунікації.

Використовуючи отримані дані, можна стверджувати, що найчастіше зустрічається у творах сучасної британської літератури етнографічні реалії, тобто ті, які пов’язані з повсякденним життям англійців і найбільш наближені до побуту. У них входять реалії відпочинку та проведення часу (наприклад, “cricket, pub skittles”), назви одягу (“bowler hats”, “busbies (bearskin hats)”), реалії мовного етикету (“tooth and nail, root and branch”, “carrot and stick”) назви їжі і напоїв, побутові реалії, звичаї та традиції, свята (наприклад, «Queen of the May», «ducking for apples»). Дослідження мовних реалій допомагає лінгвістам реконструювати мовну картину світу британців в діхронічному розвитку чи на певному синхронному зрізі.

Література:

1. Давидова О. В. Соціолінгвістичний аспект функціонування лінгвокультурних реалій в англомовній художній літературі та їх відтворення українською мовою. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2018. 116 с.
2. Калита О. М. Засоби іронії в малій прозі (кінець XX – початок XXI століття): монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 238 с.
3. Павлова О. Б. Лондонський текст англійської літератури першої третини XX століття: дис. канд. філол. н.: 10.01.04. Миколаїв, 2017. 205 с.
4. Цинтар Н. В. Категорія емотивності в англійській художній літературі XIX та XXI століття (гендерний аспект). Дис. доктора філософії: 035 Філологія. Чернівці. 2021. 249 с.
5. Dyches J. Shattering literary windows and mirrors: Creating prismatic canonical experiences for (and with) British literature students. In *Teaching the Canon in 21st Century Classrooms*. 2018. Vol.11. P. 35-49.
6. Fish L. Woman in the mirror. *Reflections.Synthesis: an Anglophone Journal of Comparative Literary Studies*, 2015. Vol. 7. P. 92-105.
7. Giles P. Transatlantic insurrections: British culture and the formation of American literature. University of Pennsylvania Press. 2001. P. 1730-1860.
8. Semiyeva S. Literature as a Cultural Mirror: The Role of Literary Works in Shaping and Reflecting English Cultural Identity. *Acta Globalis Humanitatis Et Linguarum*, 2025, Vol. 2(1). P. 270 -275. <https://doi.org/10.69760/aghel.02500136>.